
І.З. Скловський,

доцент Кіровоградського національного технічного університету

МЕТАФІЗИЧНИЙ ДИСКУРС У КОНТЕКСТІ ОСМИСЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ

Актуальною проблемою цивілізаційного становлення української нації є її етноконфесійне самовизначення, відповідно уникаючи удаваного святенництва та суто фарисейського виконання приписів християнської моралі. Правильне розуміння філософії історії, на думку М.Гайдеггера [3], потребує ретельного відновлення внутрішнього світу суб'єкта національного буття, використання підстав метафізики [2], релігійного поєднування національних цінностей та високих європейських ідеалів. Врешті-решт, сакралізація громадської свідомості дає можливість гармонізувати суб'єктивні інтереси етносу та об'єктивні обставини його існування, поєднуючи їх з пошуками змісту національної ідеї, але не виходячи за межі цивілізаційного розуміння стратегії розбудови по-європейськи самодостатньої великої сім'ї. Застосування метафізичного дискурсу дає змогу здійснити категоріальне зняття в громадській свідомості внутрішніх примітивізмів у розумінні сенсу цивілізаційного розвитку, уникнути приниження саморегулятивних етноконфесійних аспектів національного буття.

На зламі тисячоліть зростає інтерес до оновлення метафізичних підстав становлення українського етносу, який заявив про свою здатність заповнити “чорні діри” власної історії, про що свідчать різні напрями вітчизняно-філософського пізнання: київський (В.Андрущенко, А.Бичко, І.Бичко, В.Бех, Л.Димитрова, А.Колодний, П.Копнін, С.Кримський, В.Нічик, В.Крисаченко, В.Лях, М.Попович, В.Шинкарук, В.Ярошовець та ін.), дніпропетровський (П.Гнатенко, В.Окороков, В.Панфілов, Ф.Прокоф'єв, В.Пронякін, Ю.Шабанова та ін.), львівський (Т.Біленко, М.Гетьманчук, М.Кашуба, П.Кралуєк, В.Лисий, В.Петрушенко, В.Скотний та ін.), одеський (М.Верников, А.Місуно, В.Плавич, О.Пунченко). Кожна з названих філософсько-історичних шкіл має узагальнюючі праці, фахові видання для системного осмислення статусу українського етносу, його порівняння з російським (А.Гулига, Л.Гумільов, В.Тішков та ін.), американським, польським і чеським (З.Бжезинський, В.Гавел, Т.Масарик, М.Джилас та ін.), іншими слов'янськими “відгалуженнями” етносоціального пізнання [1; 4].

Філософсько-історичне світорозуміння спирається на особливий метафізичний дискурс, що узагальнює досвід історичного, міфологічного, релігійного, наукового розуміння сенсу буття. Його застосування є першою концептуальною спробою розкрити специфіку цивілізаційного розвитку людства, стати основою для вирішення проблеми взаємодії природного і сакрального, локального і загального, специфічно національного й універсального. Метафізичний дискурс дає змогу осмислити явища “Богоспівтворчості”, коли процес націократизму пов'язується з екзистенційною свободою, оскільки патріотична “цивілізованість” зберігає цінності взаємодії пасіонаріїв-борців і пасіонаріїв-богословів, які у філософсько-історичному контексті аналізують “богослов'я революції”. Найбільш актуальним завданням національного цивілізаційного розвитку є розкриття соціальної зумовленості історичного “богослов'я революції” М.Гоголя, Т.Шевченка, І.Франка, які ставали на захист етнічних явищ – етнічних рис культури і побуту, збереження деяких особливостей ціннісних орієнтацій, норм поведінки або їх історичної фіксації (зокрема, мовної ситуації, через відтворення громадського контексту етнічної самосвідомості у нових поколінь).

Право без заборон і перешкод відстоювати свої переконання у системі “логос – слово – націотворення” – це наочний спосіб громадянина бути самим собою, складовою держави, народу, який побачив у новому громадянському відображенні

національну ідею, зокрема, завдяки збереженню релігійних традицій. Щоб краще зрозуміти сутність націотворення потрібно виявити всю сукупність чинників, оскільки етносоціальний феномен, подібно до державотворення, містить у собі різні як загальні, так і конкретно-історичні, етнонаціональні метаморфози націотворення, що виявляються в існуючому етносоціальному житті. Історично нація може постати у своїй розвинутій формі тільки через пасіонарність її лідерів. Це може бути збройна боротьба революціонерів чи реформаторські новації дисидентів-патріотів.

Логос націотворення корелюється з поступом загальноцивілізаційного розвитку в напрямі напрацювання соціоетнічного досвіду. Метафізичний дискурс за добу становлення етноцентризму унаочнює процес продукування певних феноменів соціального життя, коли цінності й ідеали виявляють історично сформовану ментальність етносу. Дискурс національної ідеї, осмислюючи схоластичні і теологічні пошуки вищих начал у філософії вітчизняної історії, поєднує раціональну логіку буття з ірраціональним проникненням у його потаємну сутність, стає своєрідною модернізацією еволюціоністської течії вітчизняного досвіду етноцентризму і націотворення.

Метафізичний дискурс національного буття ще з античних часів пропонує особливий спосіб осмислення життєвої картини всесвіту та розуміння свободи волі. Зокрема, осмислення національного буття починає відігравати роль патріотичного орієнтуру романтичної філософії національної ідеї, що закономірно відтворює в її межах поглиблене розроблення некласичної теологізації концептів національної справи, що свого часу захопило поета-пророка Т.Г. Шевченка, який використав творчий потенціал Кирило-Мефодіївського товариства як духовного символу ідеї “сім’ї великої й вільної, нової”, що уособлювала цивілізований дух націотворення українського народу.

Статус громадського відродження українського суспільства в “богослов’ї козацької революції” пов’язаний з певними духовними закономірностями. Вони відображають сутність нашої спільноти як історичного суб’єкта латентного державотворення, коли суб’єктивізація шляхетних ознак “Лицарів запорозьких” виявляє ознаки патріотичної відповідальності, “політичного класу” на цивілізаційному підґрунті рідної Батьківщини, відважного захисту її територіальної та духовної цілісності. Філософія “серцевої єдності” як цілісне духовне утворення відбиває рухомі перспективи історично-національної консолідації форм громадянського вільнодумства і саморегуляції. Рух “стихійних правдолюбів” (Т.Шевченко) відкрито протистояв “бездуховній імперії”, що бюрократично відтворювала суспільство “мертвих душ” (М.Гоголь), гальмуючи осягнення моменту істини, зокрема, в зусиллях щодо захисту громадянських вартостей України. Але протягом ХІХ ст., оскільки імперська влада послідовно знищувала історичну пам’ять поневоленого народу, в масовій свідомості почали знаходити відгук патріотичні заяви прихильників Кобзарєвого відтворення духу козацької відваги. Богословсько-революційний феномен у метафізичному дискурсі історичного народу засвідчує ментально-ціннісні особливості його буття, що видозмінюються під впливом єдності православних і греко-католицьких фундацій.

Відповідно на Україні розгортається метафізично-дискурсивне осмислення етносоціальних аспектів буття, спираючись на сенс онто-теологічних концептів, де істини розуму відповідають істинам одкровення. Хоча теологія, звичайно, не замінює метафізику, оскільки напрацювання останньої є преамбулою як до пошуку закономірностей навколишнього світу, так і до онтологічних доказів цивілізованої міри надраціональності. Метафізичне розуміння неподільної сутності Бога як тотожної самому собі найвищої істоти сприяло становленню етноцентризму та взаємопереходу до цивілізованого націотворення. Тільки у вільній реальності буття Бога і його харизматичних осіб можна виявити транс-фізичну реальність національного буття, де знаходять свій вияв солідаризм сім’ї і спільноти, держави і громадянина, души і тіла.

Філософсько-історичне підґрунтя українського націотворення має кілька “основних діб”, що зумовлені специфікою метафізики національної ідеї та втіленням архетипів цивілізаційного сенсу національного буття: громадським ігноруванням вульгарно-соціологічних настанов офіційної влади, підвищеною громадською увагою до харизматичних осіб, носіїв ідеї націонал-патріотичної саморегуляції тощо (А.Шептицький). “Етносоціальний” феномен як чинник трансформаційного процесу націотворення в Україні актуалізує філософсько-історичне обґрунтування державного чинника етносоціальної саморегуляції. Під впливом громадянського націотворення посилюється значення етноконфесійної саморегуляції сьогодення у контексті громадського обґрунтування національного становлення, зокрема, нашої соборності та помісної православної церкви. Метафізичний дискурс чітко виокремлює такі поняття, як “громадянський статус церкви”, “громадянське суспільство”, “цивілізована держава”, поставивши помісну церкву на перше місце серед владних пріоритетів відродження героїчної слави козацького гетьманату. Чільне місце в богослов’ї національної революції посідає вчення про якісне відновлення козацької держави, державний статус етносу і влади, громади та захисту суспільства, зокрема, через повагу до власної церкви.

Філософія історії акцентує увагу на силі громадськості у її відносинах з владою, використовуючи теоретичні та ідейні напрацювання харизматично-пасіонарних лідерів щодо теологізації етноконфесійних звичаїв, аксіологізації релігії, етнопсихосфери, в контексті яких народ вибудовує свою трагічну і героїчну історію. Громадський статус національної ідеї завжди дає змогу знайти “історичний компроміс” патріотів і націоналістів саме в онтологічному механізмі, що застосовує етнічну енергію для впровадження європейських та загальноцивілізаційних форм демократії та патріотизму. Сучасна метафізика націотворення стосується всіх політичних сил – від консерваторів, лібералів, соціал-демократів, комуністів до націоналістів, які пропонують суспільству своє розуміння специфічно-пасіонарної парадигми, в основі якої полягає прагнення до громадянської взаємодії і злагоди.

Українські пасіонарії (застосовуючи термін Л.Гумільова) розглядали національну ідею як феноменальну метафізику національної культури в координатах зміни поколінь. Пасіонаризм був наслідком метафізичних рефлексій, ознакою національного буття, що з’ясовувалось національною інтелігенцією в альтернативно-безцензурній формі. Поняття пасіонарності етносоціального життя України в даний період дало можливість передбачити закономірну появу когорти духовних лідерів демократично-політичної спрямованості, які діяли в дусі цивілізованості, розв’язання соціальних суперечностей на шляхах матеріалізації національної ідеї. З одного боку, це здійснювалося через альтернативний рух за права людини, відродження історичної пам’яті, а з іншого – шляхом збереження офіційними посадовцями пам’яті про часи, пов’язані з матеріалізацією національної ідеї, протидією карнально-ліберальним інноваціям, спробам нейтралізувати громадський захист патріотичних цінностей. Відповідний громадсько-етнічний рівень захисту демократичних прав особистості є необхідним моментом боротьби проти ідеологічного бомбардування різного роду аспектів етнонаціональної, політичної і правової свідомості.

Пасіонарну динаміку можна розуміти, передусім, як відображення масового прагнення кращих представників історичного народу до створення конституційно-правової держави. Націотворення є предметом метафізично-пасіонарної феноменальності, яка поєднує автохтонів і людей різних національностей, щоб реформувати свій народ у контексті “релігії Одкровення” та основних духовних чеснот. Національні прихильники пасіонарності є посередниками між українською ідеєю та духом культурно-історичного типу нашого етносу.

Нашим пасіонаріям вдалося продемонструвати приклади “конкретної метафізики”, показавши наявність в етно-дискурсі “шляхетних рис нового громадянина”, його здатність на громадське спілкування, на братерсько-критичне ставлення до порад своїх побратимів з Балтії, Росії, Кавказу, оскільки онтологія

націотворення поєднує метафізичне осмислення християнського “Одкровення” і раціональні докази екзистансу боголюдини. Завдяки ним відновлюється повага до філософії “серцевої єдності” багатоконфесійного народу та втілення у демократично-патріотичній формі вільного громадянського пошуку сенсу національного буття (П.Гнатенко, А.Місуно).

Зокрема, дискурс жертвності українського національного буття, незважаючи на доступність джерельного матеріалу, лишається досі малодослідженим феноменом. Лише сьогодні нам стають відомі плоди жертвної діяльності Андрія Шептицького, його наступника Й.Сліпого, митрополита Іларіона (професора Івана Огієнка), філософа Степана Балея, що узагальнили та акумулювали досвід доби Київської Русі, який є первинним усвідомленням онтології “богослов'я революції” в історії народу. Останнє відобразилося у творчості відомих письменників, науковців, філософів, а їхнє романтичне ставлення до філософсько-історичного пізнання стало головним духовним внеском у громадську діяльність – суспільно-політичну, релігійну, літературно-мистецьку тощо [5, 148]. Політична свідомість українського етносу завдяки концептуальному осмисленню етноконфесійної саморегуляції зробила великий внесок у сьогодення своєю переконливістю в тому, що цивілізованість політичного суспільства має завдячувати національним героям за їх жертвність при формуванні цивілізованої політики державотворення. Головною метою тих вирішальних етносоціальних подій була масова громадська підтримка захисту права людини на вільний вибір вищих представників влади, вищих національних ідеалів тощо.

Цивілізаційно-онтологічне розуміння “богослов'я козацької революції” дало можливість Т.Шевченку посилити ціннісний аспект подолання вульгарно-матеріалістичних виявів соціального демонізму та націонал-нігілізму, чим принципово збагачувалась “філософія серцевої єдності”. Саморегулятивні ознаки “богослов'я революції” розкривались сумою вирішально діяхронних інформаційних зв'язків, що забезпечують сталість національних ідеалів.

Метафізичне розуміння національних ідеалів є темою, що активізувала нормативне висвітлення шляхів становлення української нації, громадського пошуку етносоціальної злагоди нащадків козацького гетьманату, цілісності парламентської і президентської гілок влади. Нормативний генезис богословсько-революційного елітоутворення важливий тому, що він створює громадські норми оптимізації інтерсуб'єктивності, офіційних і опозиційних носіїв українського націотворення. Нормативна логіка системи національної цілісності суттєво руйнує офіційну самовпевненість нецивілізованого типу радянської партократії, бо саме партократи-патріоти і були в Україні нащадками відродження шляхетної козащини, відновлення духовної і соціально відповідальної людини (П.Шелест, П.Григоренко, Л.Кравчук, В.Чорновіл та ін.).

Метафізичний вимір патріотичної взаємодії системних елементів соціуму видозмінює зв'язки влади і суспільства, націоналістів і демократів, оскільки носії громадської енергії спрямовують духовний пошук істини на якісне відновлення цивілізованого середовища. Суспільство в пасіонарному вимірі ідеалів – це багатолика цілісність, що долає зверхність можновладців і конформізм громадської інерції, виявляючи приховані можливості розвитку. Пасіонарно свідомі громадяни, незважаючи на примітивні тлумачення демократичного патріотизму з боку громадськості, почали поступово долати розрив між суспільством і особистістю, що свідчило про героїчний потенціал пошукачів сенсу національної ідеї.

Пошук шляхетного сенсу національного буття (Є.Сверстюк, З.Красівський, В.Стус, В.Чорновіл, В.Марченко та ін.) виявляє центральний момент взаємодії філософсько-теологічного та громадського діалогу, православних і греко-католиків, оскільки він сприяє пізнанню філософсько-історичних і цивілізаційних функцій громадянського суспільства. Етноконфесійна своєрідність захисників національних Церков дає змогу ідеологам альтернативного суспільства завжди критикувати

стереотипи представників вульгарного матеріалізму з їх посиланням на “революційну необхідність” соціально-історичних перетворень.

Отже, становлення цивілізованого громадського консенсусу в Україні можна розглядати у контексті елітоутворення національного буття, що стимулювало саморегуляцію суверенної патріотичної державності. Під кутом зору еволюційної демократизації українського суспільства неодмінною умовою має стати врахування в повному обсязі вимог політичної свідомості українського народу, інакше кажучи, узагальнення думки наших демократів-пасіонаріїв. Конституційні акти на захист цивілізованої політичної свідомості є важливою ланкою національної розбудови; це те, чим правляча еліта може допомогти виявленню еволюційної сутності демократичної, соціальної, правової держави. Зрештою, легітимація політичної свідомості українських пасіонаріїв є важливим чинником перетворення життя України в контексті європейської моделі національного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Акимович Е.* Концепция “демократического патриотизма” // Демократическое действие. – 1995. – № 2.
2. *Доброхотов А.Л.* “Метафізика” // Философский энциклопедический словарь. – М., 1989.
3. *Хайдеггер М.* Основные понятия метафизики // Вопр. философии. – 1989. – № 9.
4. Філософський словник соціальних термінів. – Х., К., 2002.
5. Русская философия второй половины XVIII века. – Свердловск, 1990.